

ISMA INFORMĀCIJAS
SISTĒMU
MENEDŽMENTA
ANNO 1994 AUGSTSKOLA

ISMA University of Applied Sciences

International scientific conference

**CURRENT TRENDS AND FIELDS
OF PHILOLOGICAL STUDIES
IN THE CHALLENGING REALITY**

July 29–30, 2022

 | IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING
2022

CONTENTS

SLAVIC LANGUAGES

Anthroponimicon of the novel “The beloved of the Desert Wind”

by N. Devyayko

Barakatova N. A. 13

Introductory and concluding parts of cooking video blogs

Voloshchenko Ye. I. 17

Internet memes as special forms of communication during war-time

Demydenko H. H. 20

The concept MIND in the somatic code of Ukrainian linguistic culture

Kliuchnyk T. O. 25

Influential characteristics of image and brand in advertising discourse

Kravets I. V. 28

Functional-semantic field of indefinite feature in the Ukrainian language

Petrenko T. V. 32

Toponyms in Volodymyr Malik’s novel “Secret Ambassador”:
semantics and stylistics of the road motif

Petrova Ozel L. P. 36

Functional interaction of the potentiality category
in expressing modal relations

Sikorska O. O., Shanina O. S. 41

Communicative significance of the concept *SUCCESSFUL WOMAN*
in the conceptual and Ukrainian-language worldview

Ternova Zh. A. 45

Ukrainian lexicography and today’s challenges

Tomilenko L. M. 50

Identification of the nation through the lens of linguistics

Yursa L. V. 53

розгляданого поля. Крайню периферію посідають антонімічні пари, які набирають семантики неозначеності лише в певних контекстах.

Література:

1. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; відп. редактор К. Г. Городенська. Київ, 2017. 752 с.
2. Лабетова В. М. Філософські витоки лінгвістичної категорії означеності / неозначеності. *Scientific Journal Virtus*. 2018. № 24. С. 145-148.
3. Словник української мови: в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
4. Словник української мови: в 20 т. Київ : Наукова думка, 2010–2019.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-7>

TOPONYMS IN VOLODYMYR MALIK'S NOVEL "SECRET AMBASSADOR": SEMANTICS AND STYLISTICS OF THE ROAD MOTIF

ТОПОНІМИ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА «ТАЄМНИЙ ПОСОЛЬ»: СЕМАНТИКА Й СТИЛІСТИКА МОТИВУ ДОРОГИ

Petrova Ozel L. P.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Studies and Linguistic
Didactics
Kharkiv G. S. Skovoroda National
Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine*

Петрова Озель Л. П.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри українознавства
і лінгводидактики
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Топоніми як поліфункційні одиниці мовної системи спричинили активне їх дослідження в межах низки наук (географії, економіки, правознавства, соціології, етнології, краєзнавства), що досить плідно

взаємодіють із такими галузями мовознавства, як лінгвокраїнознавство, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, ономастика, зокрема топоніміка й антропоніміка, де провідні орієнтири походження, семантики, структури, лексикографування, систематизації й аналізу топонімів визначені в працях, здійснених вітчизняними лінгвістами В. Лучиком, С. Вербичем, В. Горпиничем, В. Підвойним, К. Тищенко, Т. Янком, І. Муромцевим, К. Цілуйком, М. Торчинським, Г. Лабінською.

Окрема галузь функціонування й дослідження топонімів представлена в працях, присвячених специфіці астіонімів, ойконімів, гідронімів, потапонімів як репрезентантів літературно-художнього дискурсу в усьому багатстві й різноманітності їх лінгвостилістичних репрезентацій, аналізованих у працях О. Карпенко, Ю. Карпенка, В. Калінкіна, Г. Лукаш, О. Немировської, Ю. Клімчук, О. Сколоздрої, Л. Удовенко, де відзначені найбільш вагомі семантико-стилістичні параметри топонімічних одиниць.

Актуальність розвідки визначається потребою аналізу лінгвостилістичних можливостей топонімічної лексики як художнього визначника й модератора популярного в художній літературі дискурсу дороги, що найбільш колоритно окреслюється в історичних та пригодницьких романах, представлених в українській класичній белетристиці творами П. Куліша, Б. Лепкого, П. Загребельного, Р. Іваничука, В. Малика, де топоніми найбільш яскраво реалізують функції локалізації подій і явищ, встановлення їх хронології, концептуалізації та кодифікації культурно-мистецьких надбань, формують художню парадигму національно-ментальних цінностей.

Літературно-естетичні параметри романів Володимира Малика представлені у критичних статтях та оглядах М. Ільницького, В. Чумака, І. Дзюби, К. Волинського, А. Мовчун, Н. Шаповал. Лексико-семантична специфіка, оригінальні прийоми й засоби, характерні для художньої манери одного із яскравих представників історичної романістики в українській літературі, потребують більш детальної класифікації, систематизації та ґрунтового аналізу, чим зумовлена злободенність і перспективність підходу, визначеного в цьому дослідженні.

У контексті розгортання дискурсу дороги, мандрівки досить важливим елементом є модус самотності етнонаціональних картин світу: мовно-стильове багатство роману Володимира Малика «Тасмний посол» засвідчує широке коло культур, які представляють чи з якими взаємодіють та комунікують герої під час подорожей

(українську, болгарську, турецьку, татарську, польську, австрійську, вірменську) й окреслює розгалужену лексико-семантичну парадигму топонімічних одиниць, що репрезентують провідний у романі-тетралогії мотив у його різних семантико-стилістичних варіаціях – шляху, мандрівки, подорожі, пошуку й здобуття особистого щастя, свободи, незалежності України.

Основний смисловий компонент у назвах розділів, що, як правило, акумулюють і концентрують художню інформацію, образність і проблематику творів, представлений топонімами або ж лексемами, прямо чи опосередковано пов'язаними з мотивами дороги, подорожі, мандрівки – сухопутної чи морської, які мають також важливе значення для зображення особистого та соціально-політичного контексту життєдіяльності героїв: *«Дорогою сліз»*, *«На берегах Кизил Ирмаку»*, *«Фелюка в морі»*, *«Чернавода»* (Книга перша), *«Чигирин»*, *«Побойце в Січі»* (Книга друга), *«Крим нещадно струснути!»*, *«Кам'янець»*, *«Буджак»* (Книга третя), *«В країну Золотого Яблука»*, *«Варшава»*, *«Відень»*, *«Дорога без кінця»* (Книга четверта).

Поряд з іншими визначальними в історико-культурологічному дискурсі макротопонімами (*Україна*, *Гетьманщина*) концептуальною лексемою, із якою пов'язана низка лексико-семантичних інтерпретацій мотиву дороги, є топонім *Запорізька Січ*, що локалізує центр козацької держави, комплекс захисних споруд, позначає місце набуття воїнами військового досвіду, підготовки до походів, комунікації з приводу дипломатичних орієнтирів, має символічне значення духовної й політичної столиці як козацтва, так і національно-визвольного руху українського народу за здобуття державності й незалежності: *Січ* – місце, куди завжди прагнуть козаки різних поколінь і поглядів, особливо ті, що, беручи участь у походах, потрапили в полон, втратили здоров'я, мріяли повернутися до Січі й залишитися там до кінця життя, яскравим свідченням чого є звертання кобзаря Сома: *«– Це – вона! Мати наша ... Січ! – прошепотів старий і направив чорні діри в той бік, де, на його думку, мала бути козацька фортеця. – Добрався-таки! Аж через 25 років, а добрався! Сліпий, немічний, нікчемний... Та все ж помру серед свого товариства!»* [2, с. 5]; топонім викликає асоціації з видами діяльності, традиційними промыслами й ремеслами, що стали візитівкою січового способу життя, господарювання, як-от ковальство (*«– Справді, Січ! – промовив глухо. – Пахне димом із кузні... Гарячою окалиною несе... Мабуть, ковалі передержали залізо в горні... та ще свіжоспеченим хлібом...»* [2, с. 5]), виготовлення зброї й пороху, іншими видами господарської

діяльності: *«На Січі вони всеньку зиму несли військову службу: стояли на чатах, обколювали навкруги фортеці лід, щоб ворог не проник зненацька в Січ, виготовляли порох та зброю»* [2, с. 9].

Макротопоніми *Україна, Військо Запорізьке / Запороги / Січ, Австрія / країна Золотого Яблука, Польща / Річ Посполита, Литва, Чехія, Сербія, Білорусія, Угорщина, Туреччина / Османська імперія / Порта, Венеція (князівство), Волощина, Крим / Кирим, Болгарія, Сербія, Греція*, а також пов'язані з ними астіоніми *Відень, Варшава, Люблін, Тарнова Гура, Белград, Київ, Львів, Чигирин, Черкаси, Кам'янець / Кам'янець-Подільський / Каменіче, Миргород, Лубни, Полтава, Лохвиця, Запорожжя, Корсунь, Немирів, Фастів, Бургас, Стамбул, Трапезонд, Едірне, Кафа, Перекоп, Аккерман, Закопане, Тульна, Паркани, Гран, Круглик, Білгород*, ойконіми *Чорнобайка, Смеречівка, Дубова Балка, Комишувате, Великі Сорочинці, Рудик, Аксу* позначають у романі як широкую географію місць та подій, так і різні системи й парадигми осмислення життєвих доріг: вибору способу поведінки, мислення, світорозуміння, життєвої філософії, де у кожного героя – свій неповторний шлях. Макротопоніми часто спостерігаємо в контекстах філософсько-медитативних роздумів – морально-етичних, соціально-правових, національно-державницьких сентенцій, паралелелях і наративах, поглядах на шляхи становлення й розвитку як окремої особистості, так і держав та політичних союзів: *«Он яка Туреччина – подумав Арсен, кладучи заковані руки на балку і напиріючи на неї грудьми. – І тут, як і в нас, бідні низом, а багаті – горою! Правда мовчить, зціпивши зуби, а кривда безсоромно розперезалася і сліпо, нахабно бреде по людських горбах»* [2, с. 82].

У сфері лінгвостилістичних інтерпретацій болгарської національно-ментальної культури чільне місце посідають як складені літературно-художні топоніми, переважно двокомпонентні ад'єктивно-субстантивні конструкції, першим складником яких є колоратив, відантропонімне або відтопонімне означення, другим – номінації на позначення особливостей рельєфу чи адміністративно-територіальних одиниць (*Чернаводська долина, Сині Камені, Білі скелі, Аглікіна поляна, Гайдуцька печера, Гайдуцький колодязь, Сливенський округ, Стара Планина*) та однокомпонентні (*Балкани, Сливен, Ямбіль, Чернавода, Жеравна, Загора, Плехів*), яскраві відтопонімні утворення (*старопланинський край*), що в художній формі історико-пригодницького роману експлікують шлях боротьби гайдуків за національне визволення Болгарії.

Топоніми як специфічні лексичні одиниці й складники розгалуженої парадигми онімів засвідчують широкую систему лінгвістичних,

культурологічних, соціально-правових, державно-політичних функцій: номінації місця події, дослідження його походження, окреслення історичної ролі в процесах етногенезу й державотворення, засвідчення його значення в сучасному як вітчизняному, так і світовому геополітичному ландшафті. Спираючись на результати аналізу топонімів у художніх текстах, зокрема дослідження Л. Удовенко, де відзначені специфічні функції топонімів у історичних романах (номінативно-ідентифікаційну, описово-зображальну й фонову) [5, с. 106], а також, простеживши логіку експлікації онімів у історико-пригодницькій тетралогії Володимира Малика «Таємний посол», відзначаємо ще одну досить вагому стилістичну роль топонімів у художніх текстах – репрезентацію світоглядного концепту *дорога*.

Література:

1. Горпинич В. О. Словник географічних назв України. К. : Довіра. 2001. 526 с.
2. Малик В. Таємний посол : роман. Том перший. Х. : Євроекспрес. 2000. 464 с.
3. Малик В. Таємний посол : роман. Том другий. Х. : Євроекспрес. 2000. 542 с.
4. Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України. К. : Академія. 2014. 544 с.
5. Удовенко Л. Авторське створення топонімічного простору в художньо-історичному творі (на матеріалі роману Павла Загребельного «Диво»). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Філологія*. 2012. № 1006. С. 105–109.